

ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Жеребятнікова Ірина Володимирівна,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків

Наприкінці ХХ століття людська цивілізація вступає в якісно новий стан свого розвитку, епоху науково-технічної еволюції, що посилює антропогенний вплив на природу та породило нові проблеми й виклики. Глобалізація соціальних, культурних, економічних і політичних процесів в сучасному світі, поряд з позитивними сторонами, породила ряд серйозних проблем: екологічних, демографічних, політичних і ряду інших. Виникнення особливого роду протиріч світового розвитку, які отримали назву «глобальних проблем людства», стало характерною рисою та одним з найважливіших показників нашого часу.

Глобальними проблемами прийнято називати такі проблеми, які мають загальнолюдський характер і зачіпають не тільки інтереси всього людства в цілому, але й окремих людей практично в будь-якій точці планети. Глобальні проблеми підвели людство до кордонів його буття і змусили озирнутися назад, на пройдений шлях. Сьогодні потрібно дати оцінку цілям, які ставило перед собою людство, а також внести необхідні корективи в «траєкторію» свого розвитку, оскільки глобальні проблеми поставили людство перед необхідністю суттєво змінити себе [1, с. 188].

Слід відмітити, що гострота і складність проблем, що мають глобальний (всепланетний) характер і загрожують самому існуванню людства в майбутньому, викликали появу нової галузі знання – глобалістики, теорії глобальних проблем, в розробці якої беруть участь представники не тільки суспільних і гуманітарних, але й природознавчих і технічних наук. Кожна з них, крім філософії, досліджує один або кілька аспектів проблеми, адже специфіка глобальних проблем полягає в тому, що вони вимагають програмно-цільової організації наукових досліджень. Глобалістика – це наука про методологію глобалізму і глобалізації, їх зміст, тенденції розвитку та наслідки, глобальні, регіональні стратегії, методи світового стратегічного планування і прогнозування [2, с. 34]. Глобалістика дозволяє висвітлити питання стійкого розвитку суспільства, проблеми ноосфери та основи світогляду в умовах формування нового світу. Вона вивчає найбільш загальні закономірності розвитку людства і моделі світу, який управляється як єдиний соціальний організм у єдності і взаємодії трьох основних глобальних сфер – екологічної, соціальної та економічної. Саме тому, особлива роль в осмисленні глобальних проблем належить філософії, яка розкриває основоположні принципи життя людини в сучасному світі. Філософія дає можливість зрозуміти, якими повинні бути суспільство та особистість, щоб не втратити свого людського характеру.

Філософія прагне до комплексного, всебічного дослідження глобальних проблем, націлює людину (людство) на їх гуманістичний аспект, встановлює їх концептуальний зв'язок з людською діяльністю і загальними тенденціями розвитку. Філософська теорія спрямована на вироблення і забезпечення методології, методів і методик дослідження цих проблем. Завдяки філософському знанню стає можливим дослідження наукових та соціальних шляхів їх вирішення. Філософське знання забезпечує комплексний, системний підхід, інтеграцію науки і практики. Отже, філософія стає для представників різних наукових дисциплін сполучною ланкою, так як орієнтована в своєму аналізі на міждисциплінарність. Як теоретичний світогляд, філософія займається дослідженням і розробкою світоглядних аспектів глобальних проблем, актуалізує їх у контексті глобального світогляду і, таким чином, доносить до людини (людства) [1, с. 190-191].

Можливо визначити такі особливі риси, які відрізняють власне глобальні проблеми від будь-яких інших: - за своєю суттю глобальні проблеми порушують інтереси не лише окремих людей, народів, держав чи груп держав, а всього людства, тобто носять планетарний, вселюдський характер; - ці проблеми є об'єктивним фактором світового розвитку і не можуть бути проігноровані, а тому потребують негайних рішень; - невирішеність глобальних проблем становить загрозу для існування людства та може призвести до загибелі цивілізації як такої: -

глобальні проблеми не можуть бути вирішені зусиллями окремих держав, а потребують цілеспрямованого об'єднання зусиль всього світового співтовариства [2, с. 51-52].

До ключових глобальних викликів сучасності відносять: швидке розростання екологічної кризи; проблеми соціально-економічного характеру; демографічні проблеми; проблеми соціально-політичного характеру; продовольчі проблеми; гуманітарні проблеми; проблеми невиліковних хвороб; вичерпання природних ресурсів; посилення демографічного дисбалансу; поширення ризиків для здоров'я; міжнародна фінансова нестабільність; криза глобального управління світовими процесами; глобальна культурна криза тощо. Принциповою особливістю глобальних проблем є їх комплексність, тобто складна взаємозалежність, взаємообумовленість і тісний зв'язок між собою. Актуалізація чи навпаки вирішення однієї з них безпосередньо або побічно відбивається на всій системі глобальних проблем сучасності. Тому вирішення однієї з глобальних проблем передбачає врахування на неї впливу інших проблем.

Оскільки філософія має справу з найбільш загальними, фундаментальними проблемами існування світу, його єдності, природи, тенденцій розвитку тощо, саме тому глобальні процеси сучасності, формування нової цілісності земної цивілізації, творення єдиного взаємозалежного людства, не могли лишитися осторонь філософських міркувань. Виходячи з цього, специфіка філософського осмислення загальних проблем сучасності полягає у наступному:

філософія дає інтегрований, узагальнений погляд на глобальні проблеми сучасності; відволікаючись від окремого і часткового, вона розглядає глобальні проблеми в їх єдності, цілісності, взаємообумовленості і взаємозв'язку;

філософія спрямована на виявлення сутності глобальних проблем, їх природи, закономірностей виникнення і розвитку в умовах буття і функціонування світової цивілізації; пояснює глобальні проблеми в контексті розвитку системи «суспільство-природа»;

філософія осмислює взаємозв'язок глобальних проблем з усіма сферами суспільного буття та діяльності людини – господарською, техніко-технологічною, політичною, культурною, пізнавальною, освітньою, релігійною, моральною тощо, виявляє особливості відносин «людина-природа», «суспільство-природа»;

філософія впливає на формування і зміст нового феномену сучасності – глобального мислення, якому притаманне нове бачення проблем, нові аналітичні навички і нові вміння вироблювати й користуватися глобальними стратегіями;

філософські уявлення про людину, як активну, діяльну, мислячу істоту, носія розумових, ментальних, духовних якостей націлюють на усвідомлення відповідальності людини за наслідки своєї власної діяльності та виняткову роль її свідомих і цілеспрямованих зусиль у збереженні динамічної рівноваги живого світу й самозбереженні людства [3, с. 5-6].

Глобальні проблеми сучасності складають зміст сучасної кризи світової цивілізації, створюють загрозу нормальному розвитку і навіть самому існуванню всіх країн світу і потребують для відвернення цих катастрофічних наслідків їх спільних зусиль, тобто мають всеохоплюючий, планетарний, глобальний характер. Однією з найважливіших передумов інтеграції, філософсько-політичних, природничих і техніко-економічних знань для розв'язання глобальних проблем сучасності є докорінна зміна парадигми політики: відхід всіх країн світу від конфліктної, конфронтаційної орієнтації, перехід до глобального конструктивного співробітництва на засадах визнання пріоритету загальнолюдських цінностей, спільний пошук найефективніших шляхів формування глобального. Забезпечити виживання людства і подальший соціально-економічний розвиток земної цивілізації – це значить знайти провідні шляхи та засоби вирішення глобальних проблем. Для їх вирішення потрібні нові підходи і практичні заходи, які б виходили із цілісності світу, необхідності співробітництва в планетарному масштабі. А це означає, що людство має прийняти нове мислення, нове відношення до буття, усвідомити важливість негайного вирішення глобальних проблем, включаючи розробку системи ефективних міжнародних процедур і механізмів, здатних забезпечити збереження і розвиток людської цивілізації в цілому [2, с. 142].

Таким чином, глобальність світу, яка обернулася кризою його виживання і тривожною непевністю майбутнього, потребує чіткого усвідомлення, розуміння, оцінки тих проблем і викликів, що постали перед людством. Глобальні питання сучасності не можуть бути вирішені без детального опрацювання їх філософами і представниками конкретних наук. Завдання сучасної філософії полягає в пошуку нових цінностей і соціальних систем, які забезпечили б виживання людства. Нова філософія покликана розробити модель вирішення глобальних проблем, допомогти практичній орієнтації людини в сучасному світі в справі виживання цивілізації.

Література:

1. Жадько В. А. Глобальні проблеми сучасності як об'єкт філософської рефлексії / В. А. Жадько // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2010. – Вип. 43. – С. 187-195.
2. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя, Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.
3. Філософія глобальних проблем сучасності: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; за наук. ред. Арістової А. В.; упорядн. словн. Волобуєва С. В.]. – К.: НТУ, 2016. – 184 с.